

людей, що показують свою байдужість до подій в країні, паплюжать військових, прикидаючись ними, або створюючи благодійні збори для них, але не надаючи навіть копійки їм на допомогу.

Нарешті пісня «Стріляти», на нашу думку, спонукає не здаватись та йти до перемоги, її мелодія та подача тексту доволі легкі та засідають у голові:

Хтось в інтернеті розводить дебати
Місця немає всіх пересаджати,
Що нам робити? Куди нам тікати?
Стріляти!
Що нам боятись? Куди нам тікати?
Стріляти!
Кого нам жаліти? Чого нам чекати?
Стріляти!
Що нам боятись? Куди нам тікати?
Стріляти!
Кого нам жаліти? Чого нам чекати?
Стріляти!

Коли немає вибору, тільки чи вб'ють тебе, твою культуру та націю, чи боротися з ворогом, залишається лише «стріляти».

Сенс творчості Хейтспіч – заклик до національно-патричного ставлення до своєї культури, творчості, до захисту та відтворення наших духовних скарбів. Митці завжди стояли на передовій змін, криз у суспільстві, їхня творчість – це «крик душі» багатьох громадян держави, невдоволених тим розбратом зрадами, байдужістю та підкупністю, що руйнують нашу країну зсередини. Тільки свідоме ставлення до національних цінностей зможе перемогти зло.

ГЕРМЕНЕВТИКА ТРАДИЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СИМВОЛІКИ

Титар О.В., Алімова В.М.

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Актуальність роботи полягає у популяризації українських традиційних уявлень та знань, дослідженні Світового Древа в українській культурі. Символіка світового дерева у різних народів світу дуже поширена, особливо це стосується землеробських народів. В Шумері Світове дерево зображується у вигляді серії вузлів. Першопара богів Ісида та Осиріс в єгипетській міфології Геліополіса походять від священної Акації. Ахурамазда в перській міфології створює охоронців Світового дерева – риб, що повинні не допустити розповсюдження зла у світі. Символіка Світового дерева появляється у китайській культурі з XV- XII ст. до н.е., ця символіка докладно проаналізована нами у роботі, у Китаї появляється структурування міфологічного простору світового дерева на країни та кольори. В тюркських культурах світове дерево зображується як Священне дерево Ваг-ваг. Світове дерево кримських татар Омюр агач широко представлено в орнаментах, прикрасах одягу, елементах інтер'єру. Святий Бонавентура вперше ототожнив Христа з світовим деревом [8]. В християнстві, крім біблійного трактування світового дерева Едему, існує уявлення про існування людства до гріхопадіння не тільки існування у саду, але і існування як світового дерева.

Найбільш поширена метафора світового дерева у скандинавських народів. Скандинавське світове дерево Іггдрасиль (буквальна назва «кінь Одина», оскільки Один як верховний бог і верховний шаман здійснює міфологічні подорожі цим деревом, Один підвисив себе на світовому дереві для написання рун) вічнозелене ясеневе дерево, що живиться священним медом і поєднує дев'ять світів. В «Молодшій Едді» [8] описується

Ігдрасиль, тричленна структура світового дерева примножилась і перетворилась на дев'ять основних світів. У германських та скандинавських народів роль світового дерева виконує ясень, в інших індоєвропейських народів часто це дуб, в українській культурі це дуб, яблуня або груша. Під час вивчення проблеми ми використовуємо семіотичний метод дослідження, щоб виявити культурні характеристики Світового Древа, його знаки. Нами використовується герменевтичний та порівняльний методи дослідження, завдяки яким ми можемо виявити особливості образу Світового Древа в українській культурі.

Наприклад, символіку Світового дерева можна прослідкувати в українському рушнику [1, 2]. Також символіка Світового дерева присутня ще у трипільській культурі. Такі мотиви присутні і на давніх писанках, наприклад, в Житомирській та Чернівецькій області. Прийнято поділяти орнаментальні композиції українських рушників на: геометричні (коло, квадрат, «безконечник» - меандр); фітоморфні (рослинні, зокрема світове древо); зооморфні (тварини, птахи); антропоморфні (берегиня, свята, мати, воїн).

Основні орнаментальні композиції відображали елементи символіки різних стародавніх культів, коли декілька раз протягом епох та століть змінювалась конотація певних образів, при цьому основна «символіка зберігалась» [1]. Народні майстри у своєму мистецтві, насамперед у вишивці на рушнику, що вважався священним, намагалися естетично виразити себе, а також відобразити красу навколишнього світу. Часто використовувались рослинні мотиви, особливо виноград, хміль, дуб, барвінок, букети квітів, також і зооморфні мотиви, особливо мотив птахів, жар-птиці. «У рушниках зберігається давній символ – «дерево життя» - букет або дуже велика гілка квітів у вазоні та мотив гнучкої гілки, що виростає з обох сторін дерева» [1, с.11].

Образ світового дерева в українському іконописі поширюється за доби бароко, есхатологічні мотиви замінюються мотивами едемського саду, переходу земного життя в небесне. Протягом XVII- XIX століття також поширюються в похованнях мотив хреста як світового дерева, козацькі могили відзначались своєю символікою, що козацька плоть переходить в світове життя через дерево, його життєвість, це Древо життя, що продовжує своє зростання у християнській вічності.

Бароковий іконостас транслює форму світового саду, арка царських врат організовує композицію біля Христа, втілення та поширення його життєвих сил, через жертву Христа Древо пізнання стає Древом життя. Бароковий український іконостас оточується рослинними мотивами, квітки та цвіт стають його символічною окрасою. Колони знову повертаються до свого первісного значення у давньому грецькому мистецтві – це символічні стовбури дерев, пальми, що свідчать про торжество Христа (наприклад Сорочинський іконостас). Вперше Л. Міляєва [9] вказала, що таке квітування барокового іконостасу не випадкове – найкраще через символіку квітування передається мотив національного Світового дерева [9, 2010, с.9-19].

На царських вратах мотив Світового дерева майже точно відтворюється в загальній композиції: тут бачимо таку саму осьову побудову із взаємно-симетричним розміщенням тварин, водночас центральний стовпчик врат відіграє роль стовбура дерева, а переплетіння виноградних лоз створює алюзію до пишної крони. Варто згадати, що в той час образ лози міцно пов'язувався у свідомості з образом дерева, що показує, наприклад, її зображення у вигляді родового дерева в трактаті Інокентія Гізеля «Мир з Богом людині» 1669 р.

У бароковій культурі дуже важлива структура світового дерева, символічно у душі християнської культури вона також ототожнюється з деревом, на якому розіп'яли Христа і конкретним деревом біля Гробу Господню. У іконостасі відображається структура Світового дерева, уздовж вертикалі царських врат зображуються птахи як символи неба, некорисливості і зв'язку з Отцем Небесним та Царством Небесним [7, 13], птахи також зображені і посередині, тут вони виконують місію посередництва, надаючи звичайній

людині надію на спасіння, водночас також тут розташовуються і апостоли, чотири апостоли у середньовічній та бароковій культурі також отримали статусу позначення різних людських якостей та країн світу. В нижній частині врат як світового дерева розташовані фігури лева (ще один новочасний образ Христа), дельфіна (як символ спасіння) та аспіда (символ метаморфоз людської душі). З пащі звіра і виростає Світове дерево. Бароко шукає фундаменту своїй творчості, часто образ світового дерева використовується у будівлі храмів та композиції царських врат. Хоча водночас не всі царські врата храмів цього періоду відповідають структурі світового дерева, хоча зображення пари тварин вгорі чи долішня пара тварин, крім усього, на нашу думку, може відтворювати часткову схему світового дерева, а саме світ людей, як світ посередників між світами [10, с.35].

Також у мистецтві модерну є чисельні звернення до символіки Світового дерева і Дерева життя. Останнім часом зростає інтерес до творчості Лесі Українки, свято української жінки співпадає з днем її народження, Леся Українка стала символом незламності української нації. Також нещодавно було здійснено академічне видання її творів у 14-х томах [11]. Найскладнішу символіку Древо життя має у творчості Леся Українки. У період 1901-1911 роки, коли творчість Лесі Українки досягла кульмінації свого розвитку, створюється драматургічний твір «Лісова пісня», що став своєрідним гімном світу рослинності та Древу життя, не баченим ще в українській культурі досі [2, 3, 4]. Поруч з великим ступенем абстрагування та універсалізації образу Древа життя, Леся Українка зберігає конкретну чуттєвість образів, в тому числі занурює читача в конкретну місцевість, образ дубу стає не тільки образом і втіленням іншої іпостасі Зевса Громовержця, але і конкретного дубу, який знайомий Лесі з дитинства, того дубу, що не дозволяє зрубати дядько Лев. Тут дуб виступає своєрідним символом дерева життя, це те «дерево життя, що вічно зеленіє» із Гетівського «Фауста». Древо життя водночас і максимально узагальнений образ і конкретний дуб.

Не випадково анімаційний фільм «Мавка» став найуспішнішим за всі роки існування українського кінематографу в українському та зарубіжному прокаті, протягом 2023 року зібрав 20 млн. доларів. На нашу думку, занурення Лесі Українки у національну специфіку Світового Древа та відображення цієї тематики загальнодоступною мовою для усього світу, а також звичайно майстерність аніматорів забезпечила таку популярність фільму [5]. Загалом анімаційний фільм «Мавка» був проданий у 20 країн і «заговорив» 32 мовами. Найбільш популярною «Мавка» стала у Франції, Польщі, Італії, Німеччині, Чехії, Іспанії, Румунії, Австралії, Нідерландах, Перу, Південній Кореї [5].

Такий непереможний марш фільму обумовлений універсальною образністю сюжету, де сюжет Світового Древа, на нашу думку, відіграє провідну роль. Таким чином в українському модернізмі Древо життя стає образом вічності, вічності мистецтва та людської долі, метаморфоз, що пов'язують людину та природу. Неоромантизм початку ХХ століття прагне звернутись до екології душі та природного світу і знаходить це в алегоричному образі світового Древа та різноманітних лісових істот.

Література:

1. Відбілене сльозами полотно мережила, жила, переживала.../ Передмова В. Гальперіна, упоряд. С. Телегіної. Харків : Регіон-інформ, 2005. 164 с.
2. Віктор І. В. Теорії міфу та ритуал центру в українській міфологічній картині світу // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія Теорія культури і філософія науки. Харків. 2013. №1029-2. С.222-228.

3. Віктор І. В. Філософсько-антропологічний аналіз ритуалів (на матеріалі української культури). Дисертація... спец. 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019. 211 с.
4. Вінтонів Р. В. Символ дерева в поетичній творчості Лесі Українки // Науковий вісник. Націон. Лісотехнічний ун-т України. Київ, 2006. Вип.16. С.14-19.
5. Горлач П. Найуспішніший анімаційний реліз: у світовому та українському прокаті «Мавка» зібрала \$20 млн. URL: <https://suspihne.media/culture/618679-najuspisnisiij-animacijnij-reлиз-u-svitovomu-ta-ukrainskomu-prokati-mavka-zibrala-20-mln/> (дата звернення 12.04.2024)
6. Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні. 2020. URL: <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennia-dozvillia-i-kulturnykh-potreb-miskoi-molodi-v-ukraini/>(дата звернення 11.09.2024)
7. Еліаде М. Священне і мирське. Київ : Основи, 2001. 592 с.
8. Еліаде М. Трактат з історії релігії. Київ : Дух і літера, 2016. 520 с.
9. Міляєва Л. Спасо-Преображенська церква с. Великі Сорочинці Полтавської області // Українське бароко та європейський контекст. Київ : Наукова думка, 1991. С.128-135.
10. Олянина С. В. Світове дерево на царських вратах: до інтерпретації символічного задуму українського іконостасу XVII – XVIII ст. // Наукові записки НаукКМА. Київ, 2016. Т.179. Історія і теорія культури. С.32-41.
11. Українка Леся. Повне зібрання творів у 14 томах. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/zibrannya-tvoriv-lesi-ukra-nki-u-14-i-tomah> (дата звернення 10.10.2024)